

تغییرات: رواق دارالاجابه به رواق حضرت معصومه (س) و رواق دارالحکمه به رواق نجمه خاتون تغییر نام یافته اند.

رواق های حرم مطهر

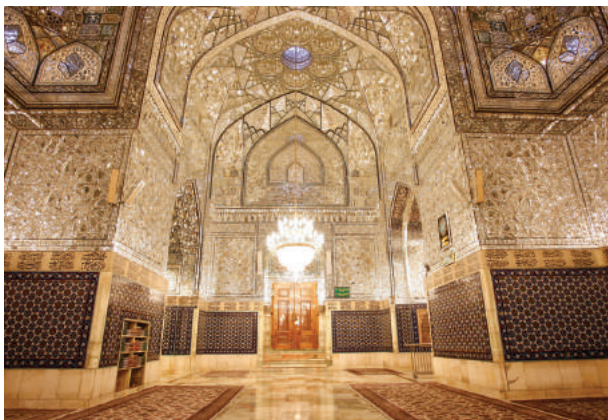
رواق دارالحفاظ

این رواق به دستور بانو گوهرشاد، در اوایل قرن نهم هجری قمری بنا شده است. رواق دارالحفاظ از قدیم محل تجمع حافظان قرآن و انجام مراسم خاص و تلاوت کلام الله و خطبه مخصوص حفاظ آستان قدس رضوی بوده؛ از این رو به «دارالحفاظ» شهرت یافته است. این رواق هفت صفه دارد.

رواق دارالسیاده

این رواق در زمان بانو گوهرشاد، در جنوب غربی حرم مطهر رضوی بنا شده است. نام گذاری آن به «دارالسیاده» از آن جهت است که از قدیم، محل تجمع و تدریس علما و سادات و منسوبین به خاندان پیامبر اسلام ﷺ بوده است. آیینه کاری دیوارهای رواق و صُفّه‌ها و سقف آن، مربوط به ۱۳۰۰ ق است و قبل از آن، به صورت کاشی کاری بوده است.

رواق دارالسلام

رواق دارالسلام در جنوب شرقی روضه منوره قرار دارد و از جمله بناهایی است که اساس آن در زمان بانو گوهرشاد و به دستور او پی ریزی شده است. این رواق پس از تعمیر و تزیین در ۱۳۳۴ تا ۱۳۳۸ ش، به صورت کنونی در آمده است.

رواق حاتم‌خانی

رواق گنبد حاتم‌خانی را حاتم‌بیگ اردوبادی، از وزرای عصر صفویه، در ۱۰۱۰ق بنا کرد. این رواق، در شرق روضه منوره و پایین پای مبارک امام رضا علیه السلام قرار دارد.

رواق الله‌وردیخان

این رواق دارای گنبدی با پوشش مسی است که در سال ۱۰۲۱ق، توسط الله‌وردیخان (از رجال عهد صفویه) در شمال شرقی روضه منوره بنا شد. بر گرداگرد رواق، تاریخ ولادت و شهادت امامان معصوم علیهم السلام همراه با بعضی از احادیث معتبر نوشته شده است و در وسط صفة جنوبی رواق، سنگ لوح مرقد الله‌وردیخان دیده می‌شود.

رواق دارالضیافه

رواق دارالضیافه که در حال حاضر محل تشریف خانم‌ها به حرم مطهر است، از جنوب به رواق «دارالسعاده» و از غرب به رواق «الله‌وردیخان» می‌پیوندد. بنای این رواق مربوط به ۱۰۳۱ق است و آن را مرحوم میرزا شفیع قزوینی با هزینه یک تاجر قزوینی ساخت. در رواق دارالضیافه، دو صُفّه ایجاد شده که در آن آیاتی از قرآن مجید روی کاشی‌های رنگارنگ نقش بسته است.

رواق توحیدخانه

معروف است که این رواق را مفسر نامدار شیعه، ملامحسن فیض کاشانی رحمته‌الله، در ۱۰۷۲ق بنا کرده و در این مکان، آیات توحیدی قرآن کریم را تدریس و تفسیر می‌کرده است. در ضلع شمالی توحیدخانه، پنجره فولاد معروف، نصب و ضریح مطهر از پشت این پنجره نمایان است.

رواق دارالفیض

رواق دارالفیض در پشت سر مبارک حضرت رضا علیه السلام واقع شده و به روضه منوره متصل است. این رواق قبلاً به «مسجد ریاض» معروف بود و به مسجد زنانه هم شناخته می‌شد. اصل بنای دارالفیض مربوط به دوره صفویه است و به علت اتصال آن به رواق توحیدخانه، برخی مورخان بر این عقیده‌اند که ممکن است این بنا را مرحوم فیض کاشانی، همزمان با رواق توحیدخانه ساخته باشد.

رواق دارالسعاده

رواق دارالسعاده از بناهای عصر قاجاریه و بانی آن الله یار خان آصف الدوله است. این رواق در ۱۲۵۱ق ساخته شده است.

رواق شیخ بهایی رحمته الله

این رواق محل دفن شیخ محمدبهاء الدین عاملی، معروف به شیخ بهایی رحمته الله است. به روایت تاریخ، این مکان، منزل و مَدْرَس (محل تدریس) شیخ بهایی رحمته الله بوده و در ۱۳۶۴ق، با مساحت حدود ۱۰۲ مترمربع، به شکل باشکوهی تجدید بنا شده است.

رواق دارالسرور

در قدیم، این رواق به صورت چند اتاق به عنوان آبدارخانه، آسایشگاه خدام و... استفاده می شد که در ۱۳۳۴ش، به شکل رواقی با مساحت هزار مترمربع در آمد.

رواق دارالشکر

این رواق از مجموع دو بنا تشکیل شده است: یکی رواق «پس پشت»، مربوط به دوره صفویه و دیگری بنایی که مربوط به عهد تیموریان است و در گذشته، به «قرآن‌خانه» معروف بوده است. این دو مکان با مساحت ۷۳ مترمربع، در سال‌های ۱۳۴۲ تا ۱۳۴۴ ش، به صورت یک رواق در آمد و «دارالشکر» نامیده شد.

رواق دارالشرف

دارالشرف، قبلاً به ایوان طلای صحن انقلاب متصل و به «راهرو سقاخانه» معروف بود؛ اما در ۱۳۴۳ ش، پس از تغییر و تزئین، به صورت رواقی مستقل درآمد.

رواق دارالعزّه

این رواق کوچک در اختلاف سطح ۹۵ سانتی متر از کف دارالسلام قرار دارد. دارالعزّه قبلاً کشیک خانهٔ خادمان بود و در ۱۳۴۳ ش، به صورت رواق در آمد. این رواق ۶۶ متر مربع مساحت دارد.

رواق دارالذکر

رواق دارالذکر قبلاً مدرسهٔ علمیهٔ علی نقی میرزا بوده که در ۱۳۴۳ ش، پس از بازسازی و تغییر کاربری، با پوشش جدید سقف، به صورت کنونی در آمده است. حجره‌های بالایی و پایینی اطراف آن مدرسه، اکنون محل استقرار دفاتر مختلف است.

رواق دارالزهد

رواق مجلل دارالزهد، در فاصلهٔ زمانی سالهای ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۲ در جنوب شرقی روضهٔ منوره ساخته شده است. این رواق زیبا به رواق باشکوه امام خمینی رحمته الله علیه متصل است.

رواق دارالعباده

رواق «دارالعباده» در سال ۱۳۵۳ ساخته شده است. این بنا مانند رواقهای شیخ بهایی رحمته الله علیه و دارالزهد، دو طبقه دارد و طبقهٔ بالایی آن، تالار اماکن متبرکهٔ آستان قدس رضوی است.

رواق دارالولایه

رواق بزرگ و مجلل دارالولایه، در غرب روضه منوره، پشت پنجره فولاد صحن جمهوری اسلامی قرار دارد. ساخت دارالولایه، در سال ۱۳۶۵ آغاز شد و در سال ۱۳۶۸ پایان یافت.

رواق دارالهدایه

رواق دارالهدایه در صحن جمهوری اسلامی، یعنی جنوب غربی حرم مطهر رضوی ساخته شده است. ساخت این رواق از ۱۳۶۹ آغاز شد و در نخستین روز ۱۳۷۱ پایان یافت. دارالهدایه محل اجرای برنامه‌های فرهنگی برای کاروان‌ها و گروه‌های زیارتی است.

رواق دارالرحمه

رواق دارالرحمه با تقلید از معماری شبستان‌های مسجد جامع گوهرشاد احداث و در ۱۳۷۱ ش افتتاح شد. این رواق بین بست شیخ بهایی رحمته الله علیه و صحن جمهوری اسلامی قرار دارد و در حال حاضر، محل ارائه خدمات فرهنگی به زائران غیرایرانی است.

رواق دارالاحلاص

این بنا در گذشته، مسجد کوچک و زیبایی به نام مسجد زنانه بالاسر بوده است که محراب آن هنوز هم باقی است. در طرح توسعه ۱۳۷۳ ش،

این مسجد به صورت کنونی (رواق دارالخلاص) در آمد. دارالخلاص کوچک‌ترین رواق حرم مطهر است.

رواق حضرت معصومه علیها السلام

این رواق مجلل که طبقه زیرین رواق دارالولایه به‌شمار می‌رود، پس از انقلاب شکوهمند اسلامی (۱۳۷۹ش) افتتاح شد. در زاویه شرقی این بنا، یک هشتی با پنجره نقره و سقفی به صورت نیم گنبدی وجود دارد که راه ورود به سرداب مطهر امام رضا علیه السلام است. بعد از روضه منوره و ضریح مطهر، رواق حضرت معصومه علیها السلام نزدیک‌ترین مکان به مرقد شریف و بالاسر مبارک حضرت رضا علیه السلام است. قبلا به این رواق دارالاجابه گفته میشد.

رواق دارالحکمه (نام جدید: رواق نجمه خاتون)

دارالحکمه، در ضلع شمال غربی صحن آزادی قرار دارد. این رواق دوطبقه، در ۱۳۸۱ش افتتاح شده است.

رواق دارالکرامه

رواق دارالکرامه، با مساحت ۴۸۸ مترمربع، در آذر ۱۳۸۵ افتتاح شد. این رواق، در سه‌ونیم طبقه، ۱۸۳۰ مترمربع زیربنا دارد که زیرزمین، نیم طبقه اول و طبقه دومش به‌عنوان آسایشگاه خدام در نظر گرفته شده است. راه ورودی این رواق، آن از ضلع شمالی صحن انقلاب است.

رواق دارالحجه

رواق زیبا و باشکوه دارالحجه، زیر صحن انقلاب اسلامی قرار گرفته است. ساخت این رواق، اواخر ۱۳۷۸ش آغاز و در ۱۳۸۷ (نیمه شعبان ۱۴۲۹ق) افتتاح شد. قبر شیخ مجتبی قزوینی رحمته‌الله در این رواق است.

رواق امام خمینی رحمته الله علیه

این رواق، در واقع صحن سابق امام خمینی رحمته الله علیه (صحن موزه) است که به دنبال افزایش روزافزون زائران و نیاز مبرم به توسعه فضاهای سرپوشیده، تغییر کاربری یافته و به صورت رواق درآمده است. رواق امام خمینی رحمته الله علیه در مجاورت مسجد جامع گوهرشاد قرار دارد و دسترسی به آن، از طریق این مسجد و صحن جامع رضوی و صحن آزادی امکان پذیر است.

رواق شیخ طوسی رحمته الله علیه

رواق شیخ طوسی (ره) در ضلع غربی حرم مطهر واقع شده است. مراسم اجرای خطبه عقد زوج های جوان در این رواق انجام میشود. این رواق در ابتدای ورودی غربی رواق دارالحجه و در زیر بست شیخ طوسی واقع شده است. آرامگاه شیخ طوسی در نجف اشرف واقع شده است

رواق شیخ حر عاملی رحمته الله علیه

رواق شیخ حر عاملی (ره) در ضلع شرقی حرم مطهر واقع شده است.

این رواق در ابتدای ورودی شرقی رواق دارالحجه و در زیر بست شیخ حر عاملی (ره) واقع شده است. آرامگاه شیخ حر عاملی (ره) در صحن انقلاب است.

رواق دارالمرحمه

رواق دارالمرحمه در قسمت زیرین رواق امام خمینی رحمته الله قرار دارد. این رواق، دی ماه ۱۳۹۲، همزمان با میلاد باسعادت حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله و امام جعفر صادق علیه السلام افتتاح شد.

رواق کوثر

این رواق در ضلع شمال شرقی صحن جامع رضوی قرار دارد.

رواق غدیر

رواق غدیر در قسمت شمال غربی صحن غدیر و ضلع جنوب غربی ورودی شیخ طوسی رحمته الله قرار دارد.

رواق حضرت فاطمه زهرا علیها السلام

در روزهای پایانی سال ۱۳۹۵، رواقی ویژه بانوان در حرم مطهر امام رضا علیه السلام افتتاح شد. این رواق که به نام رواق حضرت فاطمه زهرا علیها السلام نام گذاری شده است، در ۲۹ اسفند ۱۳۹۵ هم‌زمان با سالروز ولادت ایشان با حضور تولیت محترم آستان قدس رضوی بازگشایی شد.

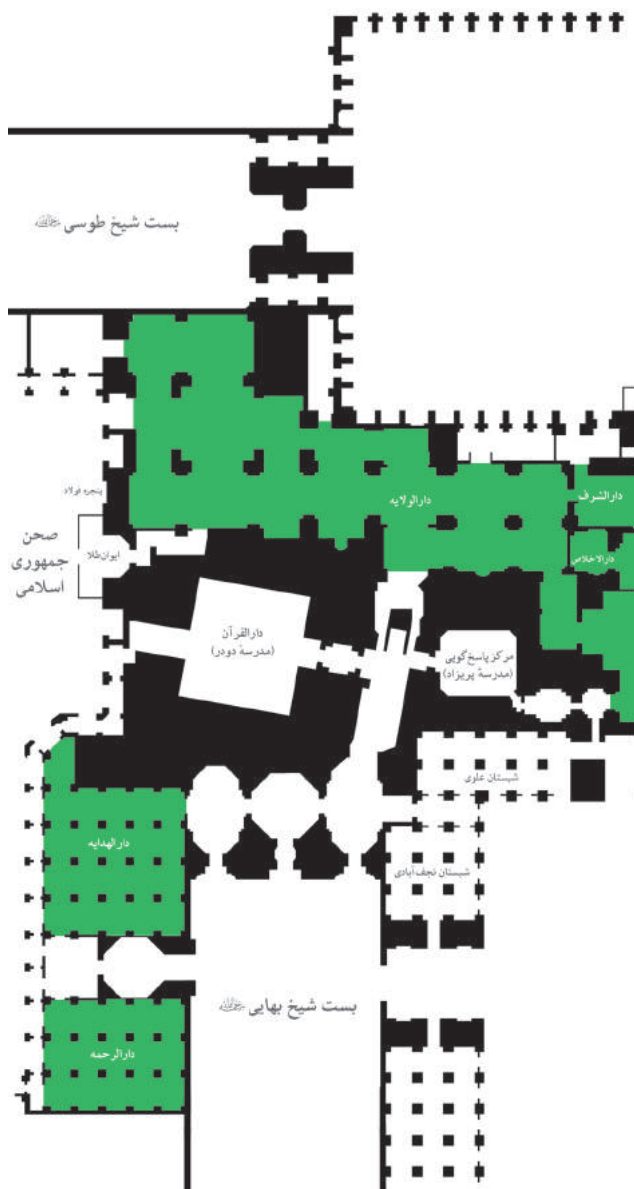
رواق حضرت زهرا علیها السلام در فضای زیرین صحن آزادی احداث شده است، ورودی آن در بست نواب صفوی قرار دارد. وجود وضوخانه، پله برقی و انواع ستون‌ها به سبک معماری اسلامی، از ویژگی‌های دیگر این رواق است. راه‌های ورودی آن از صحن آزادی و رواق مبارکه شیخ حر عاملی است.

رواق دارالنور

این رواق بین بست شیخ بهایی و مدرسه دو درب و مدرسه پریزاد قرار دارد.

موقعیت رواق‌های همکف حرم مطهر

اجرای آیین‌ها و مراسم خاص توسط خدام

برگزاری آیین‌ها و مراسم ویژه، با حضور خدام حریم حرم مطهر رضوی، از موضوع‌های جذاب و سنت‌های قدیمی در مضجع شریف حضرت ثامن الحجج علیه السلام است. این مراسم چند قرن است که در آستان قدس اجرا می‌شود و آداب خاص خود را دارد.

غبارروبی

این آیین، با تشریفات و مقدمات مخصوص، چند نوبت در سال و معمولاً همزمان با اعیاد مذهبی یا میلاد مسعود ائمه معصومین علیهم السلام و مناسبت‌های خاص برگزار می‌شود.

در روز و ساعتی معین، ابتدا حریم رضوی، خلوت و همه درهای ورودی آن بسته و به اصطلاح «قرق» می‌شود. سپس تولیت آستان، درب طلا و سپس در روضه منوره را می‌گشاید و به تدریج نذورات مردم را از داخل آن جمع‌آوری کرده و به منظور حمل به خزانه حضرت، در کیسه‌های مخصوص قرار می‌گیرد. آنگاه درون ضریح و مضجع منور، با عطر و گلاب شسته می‌شود.

طنین تلاوت قرآن کریم و مداحی و مرثیه‌خوانی برای اهل بیت علیهم السلام طی برگزاری این آیین، بر فضا حکم فرماست. شرح مراسم نیز هر نوبت در صورت جلسه‌ای تنظیم و به امضای تولیت و دیگر مقامات شرکت‌کننده در آیین می‌رسد.

در پایان مراسم، از طرف تولیت آستان، به هر یک از حاضران که از قبل دعوت شده‌اند، هدیه‌ای اهدا می‌شود که شامل مقداری غبار داخل ضریح و نبات متبرک است.

مراسم تحویل کشیک

همه‌روزه در ساعت ۶ صبح و ۶ عصر که مدت خدمت کشیک قبلی تمام می‌شود و نوبت کشیک بعدی فرا می‌رسد، تمام خدمه هر دو کشیک، اعم از خدام و فراش و دربان، معمولاً در یکی از رواق‌های حاتم‌خانی یا دارالسعادة یا دارالحکمه حاضر می‌شوند و در دو صف، به ترتیب خدام و دربانان و فراشان با حالت احترام، مقابل یکدیگر

می‌ایستند؛ سپس سرکشیک یا معاون کشیکی که خدمتش به اتمام رسیده است و نزدیک روضهٔ منوره قرار دارد، با صدای رسا، خطبه را با ستایش پروردگار، ثنای ائمهٔ اطهار علیهم‌السلام، ذکر نام مبارک حضرت ثامن‌الائمه علیه‌السلام و امام‌زمان علیه‌السلام، طلب مغفرت برای عموم مسلمانان، مخصوصاً امام‌خمینی علیه‌السلام و آرزوی سلامتی برای همهٔ خدمتگزاران، به‌ویژه رهبر معظم انقلاب 'مظله‌العالی' قرائت می‌کند.

پس از آن تمام خدمه بابت توفیق خدمتگزاری، سجدهٔ شکر به‌جا می‌آورند و خدمهٔ کشیکی که خدمتشان به پایان رسیده است، با خدمه‌ای که خدمتشان شروع شده است، مصافحه می‌کنند.

مراسم صُقه

براساس شواهد موجود، از ابتدای شهادت و به‌خاک‌سپاری پیکر پاک امام‌رضا علیه‌السلام در مکان کنونی، قرائت قرآن کریم در روضهٔ منورهٔ رضوی، معمول و دایر بوده است؛ بنابراین از همان سال‌های اول، تعدادی قرآن وقف آستان قدس رضوی شد که در داخل حرم مطهر نگهداری می‌شده است. هنگامی که محمدخان شیبانی، سلطان و مؤسس طایفهٔ ازبک‌ها، خراسان را از تیموریان گرفت، در سال ۹۱۰ق، به‌قصد زیارت به مشهد مقدس آمد و ضمن زیارت مرقد منور امام‌رضا علیه‌السلام، غزلی ترکی در مدح و منقبت امام علیه‌السلام سرود و مقرر کرد حفاظ در بیرون قبه، قرآن قرائت کنند.

در سال ۱۲۷۶ق، فرد خیری به نام امام‌وردی خان بیات مختاری، از این سنت استقبال کرد و طی وقف‌نامه‌ای، عواید موقوفه‌ای را برای مخارج این مراسم تعیین و مقرر کرد حفاظ در رواق توحیدخانه، هر صبح و شام، به تلاوت کلام‌الله مجید بپردازند و دوازده بند خواجه‌نصیر نیز خوانده شود.

تا مدت‌ها این مراسم در توحیدخانه انجام می‌شد؛ تا اینکه صاحب‌نظران به‌دلیل شکوه و عظمت این مراسم و نیز نزدیک بودن رواق دارالحفاظ به روضهٔ منوره و تبدیل به احسن کردن موقوفه، باتوجه به سوابق آن در دارالحفاظ، این رواق را مکان مناسبی برای انجام مراسم صفه دیدند و انجام مراسم به دارالحفاظ انتقال یافت.

هم‌اکنون مراسم صافه، از مراسم باشکوهی است که همه‌روزه خدام و فراشان کشیک روز، در دارالزهد، آن را در دو نوبت، نیم‌ساعت قبل از طلوع آفتاب و بلافاصله بعد از نماز مغرب و عشا، برگزار می‌کنند. در این مراسم، علاوه بر تلاوت قرآن کریم، مدیحه چهارده معصوم یا دوازده امام علیهم‌السلام که از خواجه نصیر طوسی است نیز خوانده می‌شود. اجرای این مراسم بدین‌گونه است که ابتدا فراشان مقدمات اجرای مراسم را انجام می‌دهند، پس از آن، تعداد ۱۴ عدد لاله و رحل و قرآن در قطع بزرگ، از اتاقی مخصوص و با احترامی ویژه، دست‌به‌دست می‌چرخند و در سمت چپ و راست رواق به‌طور یکسان قرار داده می‌شوند؛ سپس یکی از خدمه، شمع‌های درون شمعدان‌ها را روشن می‌کند و خدام و فراشان کشیک روز، با احترام در سمت چپ و راست و سرکشیک و معاون و سادات در صدر رواق می‌نشینند. ضمن اینکه یک عدد شمعدان، به‌طور مجزا در محل استقرار سرکشیک قرار می‌گیرد و مراسم آغاز می‌شود.

سپس ضمن تلاوت یک جزء قرآن، هر کدام از حفاظ یک قسمت از مدیحه را با صدای بلند و زیبا می‌خوانند و هنگامی که به نام مبارک علی بن موسی الرضا علیه‌السلام می‌رسد، همه قیام کرده و بعد از ادای احترام، مجدداً می‌نشینند و مراسم ادامه می‌یابد. هنگام شروع بند چهاردهم و بیان نام حضرت قائم آل محمد علیه‌السلام بار دیگر همگی قیام کرده و عرض ادب می‌کنند.

پس از خاتمه قرائت قرآن و قرائت توسل به چهارده معصوم علیهم‌السلام، خطیب حفاظ، دعا و خطبه مشخصی با ذکر سلام و صلوات بر پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و خاندان طاهرین ایشان قرائت می‌کند. پس از پایان متن دعا و خطبه، تمام خدمه، سر بر زمین گذاشته و سجده شکر به جا می‌آورند. در پایان، سرکشیک، قرآن روی اولین رحل سمت راست رواق و بعد رحل آن و سپس شمعدان جلوی هر رحل را برمی‌دارد، می‌بوسد و به اولین حافظ می‌دهد. حفاظ و خدام، قرآن‌ها و رحل‌ها و شمعدان‌ها را یکی پس از دیگری می‌بوسند و با دست‌به‌دست کردن، آن‌ها را به اتاق مخصوص منتقل می‌کنند.

تعویض گل

بر اساس یک سنت دیرینه، سرکشیک خدام حرم مطهر، هر روز صبح، گل‌های روی ضریح مطهر امام‌رضا (ع) را تعویض و گل‌های تازه را جایگزین می‌کند. هر روز قبل از ساعت ۸ صبح، ۴ دسته گل بسیار زیبا، در ۴ گوشه بالای ضریح مطهر قرار می‌گیرد و گل‌های روز قبل، به فراشان تحویل داده می‌شود. این گل‌ها که در گلدان‌های فلزی با روکش طلائی قرار دارند، مرغوب‌ترین انواع گل‌ها هستند که متخصصان پرسابقه در فن گل‌آرایی، آن‌ها را آماده کرده و به حرم مطهر منتقل می‌کنند. گل‌های استفاده‌شده از انواع شاخه‌بریده، شامل گلایل، مریم، میخک، رز، ژرورا، مارگاریت و زنبق انتخاب می‌شود که بسیار مقاوم و زیبا بوده و برای مدت ۲۴ ساعت با وجود ازدحام جمعیت و گرمای سطح فوقانی ضریح مطهر، با طراوت باقی می‌مانند.

نقاره‌نوازی

پیش از اسلام، نواختن طبل و دهل در دربار سلاطین و حکام، برای اعلام عمومی مرسوم بوده است. میرزا ابوالقاسم بابر، نوه گوه‌رشادخاتون، در سال ۸۶۰ق، اواسط قرن نهم هجری، نقاره‌نوازی را در حرم مطهر رضوی مرسوم کرد. به جز ایام سوگواری و شهادت ائمه (ع) و دو ماه محرم و صفر، در شبانه‌روز دو نوبت و ۲۰ دقیقه قبل از طلوع و غروب آفتاب، به وسیله نوبت‌چیان رسمی، طبل و نقاره با آهنگی خاص به صدا در می‌آید و با نواختن آخرین ضربات، طلوع و غروب خورشید را اعلام می‌کند. همچنین در اعیاد مذهبی [شب و صبح عید] و ایام ولادت ائمه (ع) و لحظه تحویل سال نیز نقاره شادمانی، چندین نوبت نواخته می‌شود. در سحرهای ماه رمضان نیز حدود یک ساعت قبل از اذان صبح و همچنین به منظور اعلام شفا گرفتن بیمار در حرم مطهر رضوی نقاره نواخته می‌شود.

در حال حاضر، نقاره‌زنی، درون ساختمان نقاره، واقع در ضلع غربی صحن انقلاب انجام می‌شود. این ساختمان در گذشته یک طبقه داشته است؛ ولی هم‌اکنون دو طبقه دارد که طبقه زیرین آن، جای گذاشتن شیپورها و طبل‌ها و لوازم دیگر است و در طبقه بالایی، نقاره‌زنان

مستقر می‌شوند. ابزار و وسایل نقاره خانه شامل: چهار طبل و کرنا و لوازم متعلق به آن است. طبل‌ها از کاسه‌های بزرگ و کوچک مسی و چدنی است که پوست دباغی‌شده بر روی آن کشیده شده است و با دو چوب ساده به طول تقریبی ۲۰ سانتی‌متر نواخته می‌شود. کرناها، سازه‌ای بادی به طول تقریبی ۱۰۰ تا ۱۲۰ سانتی‌متر است که از جنس مس یا برنج بوده و آب گرم داده شده است.

نت‌های نقاره

آهنگ امروز کرناها، همان آهنگ قرن‌های قبل است که سینه‌به‌سینه باقی مانده است. نت‌های نقاره که در سه دست، به ترتیب اجرا می‌شود، چنین است: ابتدا سرنواز یا سردسته کرنا نوازان، کرنا را به طرف گنبد، با حالت سلام می‌گیرد و در کرنا می‌گوید: «سلطان دنیا و عقبا، علی‌بن موسی‌الرضا!» پس نوازان هماهنگ با کرنا می‌گویند: «امام‌رضا!» سرنواز مجدداً می‌گوید: «امام‌رضا، امام‌رضا، امام‌رضا!» و بقیه در کرنا می‌گویند: «غریب رضا، غریب رضا!» سرنواز می‌گوید: «یا امام غریب، یا امام‌رضا!» پس نوازان می‌گویند: «رضاجان، رضاجان، رضاجان!» سرنواز می‌گوید: «دورهٔ دوران، امام‌رضا!» پس نوازان می‌گویند: «ای دادرسیچارگان!» سرنواز می‌گوید: «ای دادرسی‌درماندگان!» پس نوازان می‌گویند: «فریادرس، فریادرس!»

خطبه شب شهادت

شب‌های عاشورا و شهادت امام رضا (ع)، صحن‌های انقلاب و جمهوری اسلامی، شاهد برگزاری این مراسم است.

پیش از این مراسم، از طرف تولیت آستان قدس رضوی، از مقامات کشوری و لشکری و رجال و شخصیت‌های معروف و خانواده‌ی معظم شهدا و ایثارگران و خدام دعوت می‌شود تا بعد از اقامه‌ی نماز مغرب و عشا در رواق مبارک دارالحکمه حضور به هم رسانند. مراسم با سخنرانی یک نفر از وعاظ، شروع و پس از ذکر مصیبت، مدعوین به صحن انقلاب اسلامی وارد می‌شوند.

در صحن انقلاب، خدمه با نظم در جای مخصوص، دورتادور صحن و در ایوان نقاره‌خانه و ایوان طلا، در حالی که شمعی در دست دارند با حال خضوع ایستاده‌اند.

سپس حفاظ و قاریان قرآن، با در دست داشتن لاله و شمع روشن و پوشش خدمت، از مقابل خدمه و سایر مدعوین عبور کرده و خطبه‌خوانی می‌کنند.

مراسم شام غریبان

مراسم معنوی شام غریبان که شب شهادت حضرت اباعبدالله‌الحسین و امام رضا (ع) برگزار می‌شود، از آیین‌های باشکوه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی است. در این مراسم، تمام خدمه در سازمان مرکزی آستان قدس رضوی، دارالتولیه، اجتماع می‌کنند و بعد از نماز مغرب و عشا، با اشعار حزن‌انگیزی که باید در مسیر بخوانند، آشنا می‌شوند؛ سپس ۱۴ نفر از دربانان که لاله‌ها را در دست دارند، در دو طرف در جلوی هیئت و دیگران نیز با نظمی خاص، پشت سر آنان به طرف حرم مطهر رضوی حرکت می‌کنند. جمعیت پس از ورود به صحن جمهوری اسلامی، به محضر امام (ع) تسلیم عرض می‌کنند و با مداحی مداحان، مراسم به پایان می‌رسد.

چراغانی

از گذشته برای ابراز سرور و شادمانی، همه‌ساله در شب‌های منسوب به ولادت پیامبر بزرگوار اسلام (ص) و ائمه اطهار (ع) و شب‌های

عید غدیر و قربان، مراسم چراغانی در حرم مطهر انجام می‌شده است. گفتنی است، در ولادت برخی از ائمه علیهم‌السلام که مصادف با ماه محرم و صفر است، مراسم چراغانی انجام نمی‌شود.

مراسم جاروی دربانان

مراسم جاروی صحن‌ها توسط دربانان حرم مطهر، سابقه‌ای طولانی دارد. هر روز پس از مراسم خطبه، زمان تحویل کشیک در صبح، دربانان در مقابل آسایشگاهشان در صحن انقلاب می‌ایستند و پس از مداحی و ذکر توسل به ائمه اطهار علیهم‌السلام و با نوای «رضا جانم!» مراسم جاروی صحن‌های حریم قدس رضوی را آغاز می‌کنند.

این مراسم، صبح‌ها با حرکت خطی دربانان از صحن انقلاب به سمت شرق آن آغاز می‌شود. مسیر حرکت دربانان صحنهای آزادی، کوثر، جامع رضوی، قدس، مسجد گوهرشاد و صحن جمهوری اسلامی است که در نهایت در صحن انقلاب به پایان می‌رسد.

در طی اجرای این مراسم، دربانان خوش‌الحن، به ذکر مناقب و مراثی اهل‌بیت علیهم‌السلام می‌پردازند و معمولاً زائران هم پشت سر دربانان حرکت می‌کنند و با آن‌ها هم‌نوا می‌شوند.

مراسم، بعد از ظهرها به سمت غرب صحن انقلاب نیز تکرار می‌شود و نهایتاً در صحن انقلاب جمع می‌شوند و دعا می‌کنند.

تعویض پرچم گنبد و پوش ضریح مطهر

پوش ضریح مطهر، پارچهٔ نفیس سبزرنگی است که در ایام ولادت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ائمهٔ اطهار علیهم‌السلام آن را تعویض می‌کنند. این پوش ساده با پوش زیبا عوض می‌شود که ویژهٔ اعیاد، گل‌دوزی شده است و حواشی الوان دارد و نشانهٔ شادمانی است.

در ایام سوگواری نیز، پوش سبز ضریح مطهر را تعویض می‌کنند و پوش مشکی به‌نشانهٔ عزاء، به‌جای آن قرار می‌دهند. مساحت این پوش ۱۶/۵ متر مربع است و هزینه‌های آن، از محل نذورات تأمین می‌شود.

همزمان با تعویض پوش ضریح مطهر، پرچم گنبد نیز عوض می‌شود. برای این منظور، خدمتگزاران حرم مطهر رضوی، با شکوه

هرچه تمام‌تر، پرچم گنبد را تا نزدیکی گنبد مطهر حمل می‌کنند؛ سپس چند تن از خدام، از مسیر داخلی گنبد، پرچم را بالا برده و در محل خود نصب می‌کنند.

مراسم شمیم رضوان

این مراسم همه‌روزه و هم‌زمان با نماز صبح، در محل رواق غدیر آغاز و پس از اجرای برنامه فرهنگی با توزیع گل‌های بسته‌بندی شده بالای ضریح مطهر پایان می‌یابد.